

Uwaga wścieklizna!

W ostatnim roku, w szczególności w województwie małopolskim, a obecnie w podkarpackim odnotowano zwiększoną liczbę przypadków wścieklizny wśród zwierząt dzikich. Wściekliznę stwierdzano również wśród zwierząt domowych „półdzikich”, przede wszystkim u kotów. W trakcie spacerów po lesie, ale i nie tylko, można natknąć się na tablice informujące o rejonie zagrożonym wścieklizną. Ostrzeżenia nie należy lekceważyć, gdyż wścieklizna pomimo postępu medycyny, nadal jest choroba w 100% śmiertelną i nieuleczalną.

Sposoby zakażenia

Podstawową drogą zakażenia wirusem wścieklizny jest pogryzienie lub oślinienie uszkodzonej skóry lub

śluzów przez chore zwierzę. Wirus w dużych ilościach wydala się wraz ze śliną. Podkreśla się również możliwość zakażenia wyniku wdychania wirusa zawieszonego w powietrzu w jaskiniach zamieszkałych przez nietoperze. Wówczas wirus dostaje się od układu nerwowego za pośrednictwem zakończeń węchowych w nosie.

Opisywane są również zachorowania na wściekliznę wyniku przeszczepu rogówki pobranej od osób zmarłych z nie zdiagnozowaną wścieklizną.

Wścieklizny u ludzi

Objawy choroby pojawiają się po ok. 4-8 tygodniach od zakażenia i wyróżnia się dwu lub trzy etapowy przebieg choroby:

- **faza zwiastunów** - złe samopoczucie, bóle głowy, bezsenność lub wzmożona senność, gorączka, uczucie drętwienia i pieczenia w miejscu pogryzienia, niepokój, drażliwość – faza ta trwa od 2 do 5 dni
- **faza porażeń** - związana jest z zapaleniem mózgu: zaburzenia świadomości, omamy wzrokowe i słuchowe, drgawki; charakterystycznym objawem jest **wodowstręt** (hydrophobia), który objawia się nagłym skurczem przepony i mięśni oddechowych wyzwalanym w trakcie picia płynów (niechęć do przyjmowania płynów; reakcja na ciekącą wodę); w trakcie napadu może dojść do zatrzymania krążenia i oddychania; większość pacjentów umiera w tej fazie choroby
- **faza śpiączki** - kończąca się zgonem

Do klasycznych objawów wskazujących rozpoznanie wścieklizny należą: wodowstręt oraz uczucie drętwienia czy pieczenia (parestezje) w miejscu ugryzienia. Po ok. 10 dniach trwania choroby człowiek umiera.

Wścieklizna to klasyczna zoonoza (choroba odzwierzęca) i jest to ostra wirusowa choroba zakaźna, prowadząca do uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego.

Czynnik sprawczy

Wściekliznę wywołują wirusy należące do rodziny *Rhabdoviridae* rodzaju *Lyssavirus* i wyróżniamy tutaj: klasyczny wirus wścieklizny oraz wirusy pokrewne – mogące również wywoływać chorobę. Ze względu na zróżnicowanie antygenowe wirusów wyróżnia się 8 genotypów, które występują w określonych rejonach Świata oraz charakterystyczne są dla określonych gatunków zwierząt. Najbardziej popularny jest genotyp 1, do którego należy klasyczny wirus wścieklizny.

Wirus wścieklizny długo zachowuje żywotność, szczególnie w środowisku wilgotnym, w padlinie oraz jest odporny na niskie temperatury, natomiast wrażliwy jest na wysychanie, środki dezynfekcyjne oraz promieniowanie UV.

Wirus wścieklizny jest typowym wirusem neurotropowym, czyli szerzy się i namnaża w układzie nerwowym.

Epidemiologia choroby

Wścieklizna występuje na całym świecie i w zależności od źródła zakażenia wyróżnia się dwie jej formy epidemiologiczne: miejską i leśną.

W Europie oraz Amerykach dominuje wścieklizna leśna, gdzie głównym rezerwuarem wirusa są lisy. Źródłem wścieklizny mogą być również jenoty, kuny, łasice, dziki oraz nietoperze. Natomiast wścieklizna miejska charakterystyczna jest w krajach Azji, przede wszystkim w Indiach oraz w krajach Dalekiego Wschodu, gdzie podstawowym rezerwuarem choroby są psy i koty, ale coraz częściej podkreśla się również rolę małp w przenoszeniu wirusa.

W Polsce najczęstszym zagrożeniem są zwierzęta dzikie oraz bezpańskie psy i koty.

Na szczęście z racji powszechności szczepień zwierząt na wściekliznę odnotowuje się sporadyczne przypadki zachorowań na wściekliznę u ludzi. W naszym kraju w latach 1985 – 2006 odnotowano 3 przypadki zachorowań.

Wścieklizna u zwierząt

U zwierząt choroba trwa od 1 do 8 dni i charakteryzuje się przede wszystkim zmianą zachowania. Zwierzęta dotychczas spokojne stają się agresywne i odwrotnie. Dzikie zwierzęta trącą naturalną bojaźń przed ludźmi. Dodatkowo pojawiają się niedowłady i porażenia kończyn, zaburzenia połykania, wyciek śliny. Po tym okresie zwierzęta zdychają.

Rozpoznanie i leczenie wścieklizny

Rozpoznanie choroby w większości przypadków stawia się pośmiertnie w oparciu o wykrycie wirusa w mózgu. Możliwe jest także wykrycie wirusa u chorych ludzi i zwierząt w ślinie, płynie mózgowo-rdzeniowym lub w biopsie mózgu.

Śmiertelność choroby wynika z braku swoistego leczenia. Chory wymaga obowiązkowej hospitalizacji w ramach intensywnej terapii. Osoba chora jest potencjalnie niebezpieczna dla otoczenia, gdyż w ślinie chorego znajdują się duża ilość wirusa.

Zapobieganie chorobie

Z racji na brak możliwości skutecznego leczenia podstawowe działanie sprowadza się do szeroko zakrojonych metod profilaktycznych.

Podstawowe metody zapobiegania nakierowane są na eliminację rezerwuarów wirusa wścieklizny w środowisku poprzez:

- eliminację chorych i podejrzanych o wściekliznę zwierząt
- szczepienie zwierząt domowych oraz dzikich (przede wszystkim lisów); okresowe akcje zrzucania szczepionek

profilaktyka wścieklizny u ludzi

- szczepienia ochronne profilaktyczne (tzw. przedekspozycyjne) jest wskazane u:
- osób zawodowo narażonych na wściekliznę
- osób wyjeżdżających na dłuższy okres do krajów południowo-wschodniej Azji z racji na wysoki stopień zagrożenia wścieklizną
- grotołazów.

Schemat szczepienia obejmuje 3 dawki podstawowe w dniach: 0 – 7 – 21 oraz dawka przypominająca po roku. Okres ochronny szczepienia to ok. 3 lata.

szczepienia ochronne po pogryzieniu (poekspozycyjne)

Szczepienie obejmuje następujący schemat w dniach:

0 (dzień zakwalifikowania do szczepienia) – 3 – 7 – 14 – 30.

Dawki szczepionki są identyczne dla dzieci i dorosłych. Szczepionkę podaje się domięśniowo w ramię lub u dzieci w udo.

immunizacja bierna - w niektórych sytuacjach np. rozległego pokąsania lub dużego oślinienia przez zwierzę dzikie czy domowe podejrzane o wściekliznę konieczne jest podanie dodatkowo ludzkiej swoistej surowicy przeciw wściekliznie

Czy każda osoba musi być zaszczepiona po kontakcie ze zwierzęciem:

TAK – w przypadku pogryzienia czy oślinienia przez dzikie zwierzę – dzikie zwierzę nie bojące się ludzi zawsze powinno być podejrzane o wściekliznę

TAK – w przypadku pogryzienia przez nietoperza

TAK – w przypadku pogryzienia czy oślinienia przez zwierzę domowe „póldzikie”, bezpańskie

TAK – w przypadku pogryzienia przez zwierzę domowe, którego status szczepień przeciwko wściekliznie nie jest znany

Zwierzęta domowe, ewentualnie póldzikie (w sytuacjach ich złapania), powinny być poddane obserwacji weterynaryjnej przez okres co najmniej 15 dni. W przypadku wykluczenia wścieklizny u obserwowanego zwierzęcia można przerwać kontynuowanie rozpoczętych szczepień.

WAŻNE DO ZAPAMIĘTANIA

- unikać bezpośredniego kontaktu ze zwierzętami dzikimi
- nie dotykać znalezionych martwych zwierząt – fakt ten należy zgłosić policji, straży miejskiej lub służbom weterynaryjnym
- systematycznie poddawać szczepieniom własne psy i koty
- nie wypuszczać kotów i psów bez możliwości ich kontroli
- po pogryzieniu lub oślinieniu ranę dokładnie przemyć kilkakrotnie wodą z mydłem oraz zdezynfekować

- bezwzględnie zgłosić się do lekarza celem oceny kwalifikacji do rozpoczęcia szczepienia przeciwko wściekliźnie oraz oceny co do ewentualnego dodatkowego szczepienia przeciwko tężcowi.

Tekst: dr n. med. Mirosław Jawień